

BÖLÜM 32

I-TANZİMAT SONRASI MARDİN'DE GAYRİMÜSLİM CEMAATLER

1-Gayrimüslim Cemaatlerin Statüsündeki Değişiklikler

Mardin'de 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar yönetim mücadelesinde esas olarak Müslümanlar rol oynamıştır. Gayrimüslimlerle ilgili düzenlemelerde köklü değişiklikler, 19. yüzyılın başında **Osmanlı Padişahı II. Mahmut** döneminde başlamıştır.

Tanzimat Fermanı (1839) ile “kanun ve nizamnamelerin, bütün tebaanın can, mal ve namus güvenliğini temin etmesi gerekeceği ve padişah tarafından verilen bu hakkın hangi din ve mezhebi olursa olsun herkesi kapsayacağı, herkesin istisnasız bundan faydalanacağı” ilkesi kabul edilmiştir. Bu durum, ilk defa kişi hakları, ceza ve vergi hukuku gibi alanlarda tüm tebaanın aynı güvencelerden yararlanacağı anlamına gelmekteydi.

Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerin statülerinde köklü değişikliklere sebep olan asıl gelişme, **Islahat Fermanı'dır (1856)**. Fransa ve Rusya'nın Osmanlı'daki gayrimüslimleri himaye etmeleri ve Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı'nın yenilmesi, bu fermanın bir dayatması olarak görülmektedir. Bu ferman ile gayrimüslimler **vergi eşitliğine** kavuşmuşlardır. Ayrıca, cemaat ruhani reisleri devlet tarafından bir yıllık süre ile tayin edilen memurlar haline gelmiş, tüm tebaaya ait meclislerde, örneğin “**Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye**” toplantılarına katılmaları sağlanmıştır. Vilayet ve sancak meclislerinde Müslüman ve gayrimüslim üyelerin seçim şekillerini belirlemek, oylarını doğru kullanmalarını sağlamak, meclislerin kuruluşu ve çalışma sistemlerini belirten mevcut nizamnamelerin gözden geçirilmesi sonucunu doğurmuştur.

Islahat Fermanı'nın yayınlanmasından altı hafta sonra imzalanan **Paris Antlaşması** ile Osmanlı, bir “**Avrupa Devleti**” sayılmıştır. Bu ferman ve sonrasında yapılan anlaşmalar sonucunda 1861 yılında **Rum Patrikliği Nizamnamesi**, 1863 yılında **Ermeni Patrikliği Nizamnamesi**, 1865 yılında

Yahudi Milleti Nizamnamesi ve 1878 yılında **Protestan Cemaati Nizamnamesi** yürürlüğe girmiştir.

Bu nizamnamelerin etkisiyle Lübnan, Girit ve Hersek'te olaylar meydana gelmiştir. Bu olayların etkisiyle 1864 ve 1871 yıllarında hazırlanan **Vilayet Nizamnameleri** ile tüm vilayet, sancak ve kazalarda, üyelerin çoğu seçimle iş başına gelen “**İdare Meclisleri**” ortaya çıkmıştır. Bu meclislerin doğal üyelerinin dışında iki Müslüman ve iki gayrimüslim üyesi olacaktı. Bu durum, gayrimüslimlerin yerel meclislerde söz sahibi olmalarını sağlamıştır. [3] Ancak bu düzenlemelerin bazen bir hakkın kötüye kullanılmasına sebep verdiği, özellikle Nasturilerle Bedirhan Bey arasında yaşanan ihtilaflardan sonra Osmanlı yönetiminin yeni bir yapılanmaya gitmesine neden olduğu belirtilmektedir.

Mardin'de 19. yüzyılda Müslüman-gayrimüslim nüfus dağılımı yüzde 70 Müslümanlar lehine iken, ticari gelirlerde durum tam tersiydi. Ticaret gelirleriyle ilgili verilere göre, ticaretin yüzde 60'ı gayrimüslimlerin kontrolündeyken, Müslümanların payı yüzde 40 olduğu görülmektedir. [4] Mardin'de tefecilik yapan iki yabancı uyruklunun, **Hoca Oseb veledi Emsih** ve kardeşi **Hoca Çebur veledi Emsih**'in varlığı mahkeme kayıtlarına yansımıştır.²⁷

Mardin'deki Gayrimüslim Cemaatler

Sıra No	Cemaat İsmi
01	Süryaniler
02	Ermeni Gregoryenler
03	Ermeni Katolikler
04	Protestanlar
05	Yahudiler
06	Keldaniler

27 Bölüm kaynakları : [1] Özcoşar, Dr. İbrahim. *Merkezileşme Sürecinde Bir Taşra Kenti Mardin (1800-1900)*. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, s. 117-120